

«مدرسه علمیه جامعه النور اصفهان»

تولید، اقتصاد اسلامی و سرمایه از دیدگاه شهید مطهری

محقق :

مریم جهانگیری

پاییز ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

اقتصاد در لغت یعنی حد وسط و میانه افراط و تفریط است مانند جود که حد وسط اسراف و بخل محسوب می‌شود یا شجاعت که حد وسط تهور و ترس است و در اصطلاح، به تعبیر شهید مطهری دو تعریف را برای علم اقتصاد ارائه می‌دهد. در تعریف اول از لحاظ روابط طبیعی، علم اقتصاد، علم به قوانین طبیعت است آن چنان که هست ولی در تعریف دوم از لحاظ روابط اعتباری؛ علم اقتصاد، علم به روابط است آن چنان که باید باشد. از نظر دوم است که مسأله‌ی عدالت و ظلم و خوب و بد و شایسته و ناشایسته به میان می‌آید، و به اصطلاح جنبه‌ی اخلاقی دارد.

و باید بیان کرد که دین فقط عهده دار رابطه‌ی با خدا نیست بلکه رابطه‌ی انسان‌ها با یکدیگر نیز در شمار اهداف آن هست. و از آنجا که بخش زیادی از روابط انسان‌ها در حوزه‌ی اقتصاد است و ممکن نیست فرهنگ سیاست و قضاوت اخلاق و یا اقتصاد در یک اجتماع فاسد باشد اما دینش درست باشد و بالعکس. پس اگر هدف ثروت و دوری از ذلت و تکدی‌گری باشد عبادت است.

کلید واژه : تولید، اقتصاد اسلامی، سرمایه، شهید مطهری

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱
نظری به اقتصاد اسلامی.....	۳
تعریف اقتصاد ومفاهیم اقتصادی.....	۴
معنای لغوی اقتصاد	۴
معنای اصطلاحی اقتصاد	۵
شاخصهای اساسی اقتصاد اسلامی.....	۵
شیوه ی توزیع ابتدایی منابع طبیعی	۶
تولید.....	۶
شیوه ی تصرف در اموال	۷
ثروت.....	۸
سرمایه داری از دیدگاه اسلام.....	۸
علم اقتصاد.....	۹
اسلام دو نوع تعامل وپیوند با اقتصاد دارد.....	۹
تعریف نظام اقتصادی از دیدگاه شهید مطهری.....	۱۱
مبانی نظام اقتصادی اسلام در سه محور است:.....	۱۲
۱.محور مبانی فلسفی	۱۲
۲.محور مبانی فقهی	۱۵
۳.محور مبانی ارزشی نظام اقتصادی	۱۸
هدف های نظام اقتصادی اسلام.....	۲۱

نقش و جایگاه حکومت در فرایند نظام اقتصادی..... ۲۳

نتیجه گیری ۲۴

پیشنهادهات ۲۵

فهرست منابع..... ۲۷

اساسی جامعه‌ی بشری است، که این امور، جز با دولت و حکومتی قانونی، توانمند و مورد حمایت مردم امکان پذیر نیست. بنابراین، فلسفه‌ی وجودی حکومت، تأمین تمامی این نیازهای اساسی جامعه است. این بحث را با جمله‌ای از شهید مطهری در اهمیت کار به پایان می‌بریم، آنجا که می‌گوید: خوشا به حال اجتماعی که سیستم اقتصادی‌اش به شکلی باشد که راه درآمد منحصر باشد به فعالیت.

نتیجه گیری از آنچه گذشت می‌توان به این نتایج دست یافت.

❖ **در رابطه با اقتصاد باید گفت:** اسلام به عنوان یک سرمایه‌ی معنوی و یک ثروت معنوی و یک امکان فوق‌العاده در اختیار ماست.

▪ و از دید شهید مطهری اسلام، مکتبی جامعه‌گرا و جامعه ساز است، که داعیه‌ی رهبری انسان‌ها و هدایت آنان را در زندگی اجتماعی دارد. و برای انجام این منظور در جهت برقراری روابط سالم اقتصادی در جامعه، احکام و قوانین اقتصادی بسیاری را وضع و یا امضاء نموده است

▪ اقتصاد برنامه‌ای و دستوری و نقشی ایجاد شده و پای ارزش‌های خارج از مقوله اقتصاد به موضوع کشیده می‌شود که براساس آن همه خواسته‌های افراد و همه تمایلات جامعه ملاک و معیار افزایش ثروت و تولید درآمد نمی‌تواند باشد.

▪ **و در رابطه با نظام اقتصادی باید بیان کرد که :**

(۱) از آنجا که نظام اقتصادی اسلام بخشی از نظام کلی اسلامی است، که رسالت تکامل انسان و حرکت صعودی او را به سوی بی‌نهایت برعهده دارد، وقتی در جامعه‌ی اسلامی معنا و مفهوم پیدا می‌کند که این نظام در کنار سایر مسائل اسلامی دارای این دو ویژگی باشد:

- به عنوان یک قانون کلی اسلامی نه تنها بر مشروعیت اهداف سیاست‌گذاری توجه دارد، بلکه بر مشروعیت ابزار سیاست‌گذاری هم تأکید می‌ورزد، به گونه‌ای که این ابزار با اصول اولیه‌ی اخلاق اسلامی همخوانی داشته باشد، تا بیان‌گر این باشد که در پی دستیابی به آرمان‌های اسلامی است.

- در جایگزینی ابزارهای سیاست گذاری به جای یکدیگر باید توجه داشت و از آنجا که اقتصاد با رفتارهای انسانی سرکار دارد، باید اصل کرامت انسان و آزادی او مد نظر باشد.

۲) در نظام اقتصادی اسلام رشد اقتصادی باید به گونه ای باشد که بتواند بیشترین کمک را در جهت ایجاد فرصت های شغلی فراهم آورد. تابه این وسیله انسانها بتوانند از این فرصت ها نهایت استفاده را ببرند.

پیشنهادهات

اگر امروز با دشمن از نظر نظامی و جغرافیایی نمی جنگیم، ولی در عرصه اقتصاد با تحریم های گسترده ای که علیه نظام اسلامی، وارد جنگ سختی شده ایم که پیروزی در این نبرد تنها با جهاد اقتصادی میسر می شود. وبا توجه به بیانات رهبر انقلاب در رابطه با وضع اقتصاد فعلی باید اقتصاد مقاومتی را پیشه خود سازیم.

اقتصاد مقاومتی: یعنی تکیه کردن بر توانایی ها و ظرفیت های داخلی، و آن اقتصادی است که به یک ملت امکان می دهد که حتی در شرایط فشار و تحریم نیز رشد و شکوفایی خودشان را داشته باشند.

در این رابطه نکاتی را باید بیان کرد:

۱- ابتدا باید به آسیب شناسی اقتصاد کشور، و موانع . نیازمندی های تحقق اقتصادی که به ملت این امکان را می دهد که حتی در شرایط تحریم رشد و شکوفایی داشته باشد پرداخت، در ضمن اینجا ما نیازمند ایجاد یک مرکزیت برای اقتصاد هستیم، که فعالان اقتصادی بتوانند اطلاعات و دستاوردهای خود را در این عرصه به اشتراک بگذارند.

۲- و نیازمند دیده بانی فضای اقتصاد داخلی و بین المللی و گردآوری آمارهای دقیق دارد

۳- و طراحی یک الگوی مشخص از شیوه زندگی متناسب با اقتصاد مقاومتی برای عموم مردم. و وقتی این الگو بر اساس سه محور (اعتماد به نفس، روحیه جهادی، و پرهیز از لقمه ی حرام) طراحی شد، می توانیم به کارآمدی آن

امیدوار باشیم. اقتصاد مقاومتی، اقتصاد مردمی است پس باید به گونه ای باشد که مردم وارد این عرصه شوند تا از ورود رانت خوارها به اقتصاد جلوگیری کرد.

۴- نظام اقتصادی متناسب با نظام آموزشی عمل کند و آموزش و پرورش باید به گونه ای باشد که کودکان و نوجوانان و جوانان کشور را متناسب با شرایط و نیازهای آن برهه تربیت کند

۵- نظام تبلیغی و رسانه باید هماهنگ با آموزه های اقتصادی باشد و از طریق رسانه های رسمی و غیر رسمی بتوان دسته بندی های مناسب را در اختیار مردم قرار داد

۶- و این امکان را داشته باشیم که در برابر حملات اقتصادی و تحریم ها واکنش سریع اقتصادی را داشته باشیم؛ یعنی اگر حتی بحرانی هم پیش آمد بتوانیم مصارف کشور را پایین بیاوریم

۷- نقش مردم در ایفای این اقتصاد نیز بسیار مهم است این امکان باید به مردم داده شود تا بتوانند وارد این عرصه شوند. جوانان مومن و خلاق را با توجه به اولویت مهارت ها وارد این عرصه کرد، و این وظیفه دولت است که از فعالان اقتصادی حمایت کند، اگر دولت از فعالان اقتصادی (کشاورزان، کارگران، کارمندان) حمایت کند می تواند آن وقت است که می تواند این انتظار را داشته باشد که آنها هم در روز مبادا به کمک کشور بیایند.

۸- تحرک دستگاه دیپلماسی کشور برای فعال کردن ظرفیت های بالقوه و فرصت جهانی در اقتصاد مقاومتی است و ممکن است در هر کشوری در یک برهه ای با مشکلات اقتصادی مواجه بوده باشد، اگر دستگاه دیپلماسی کشور این تجربیات را گردآوری کند و در اختیار فعالان و محققان اقتصادی قرار دهد این برای اقتصاد کشور بسیار راهگشاست.

فهرست منابع

- * قرآن مجید , ترجمه آقای مهدی فولادوند, نرم افزار نور (جامع التفاسیر)
- نهج البلاغه, ترجمه حجه الاسلام مرحوم دشتی چاپ دوم, انتشارات ناصر, سال ۱۳۸۵
- ۱- بروجردی , آقا حسین, منابع فقه شیعه (ترجمه جامع أحادیث الشیعۀ) , انتشارات فرهنگ سبز , تهران, چاپ: اول, ۱۳۸۶ ق.
- ۲- حائری, دکتر سید محسن, اندیشه های اقتصادی در نهج البلاغه , نرم افزار دیجیتالی کتاب
- ۳- حسینی دشتی, سید مصطفی, معارف و معاریف , چاپ دوم سال ۱۳۷۶
- ۳- الحر العاملی, شیخ محمد ابن الحسن , وسائل الشیعه, دار احیاء التراث العربی بیروت
- ۴- خیرالهی, احمد, تأثیر اقتصاد و اخلاق در محرومیت زدایی , چاپ اول , ۱۳۸۳
- ۵- دیلمی, حسن ابن محمد, ارشاد القلوب, ترجمه طباطبای, جامعه مدرسین قم, چاپ پنجم, ۱۳۷۶
- ۶- راغب اصفهانی, مفردات راغب, ترجمه حسین خدا پرست, چاپ اول, قم, نشر نوید اسلام, ۱۳۸۷
- ۷- رشاد, علی اکبر, دانشنامه امام علی علیه السلام, چاپ دوم, بهار ۱۳۸۵
- ۸- ساموئلسن, پل, اقتصاد, ترجمه ی حسین پیرنیا , تهران , بنگاه ترجمه و نشر کتاب
- ۹- صدر, شهید آیت الله سید محمدباقر, طرح گسترده اقتصاد اسلامی, ترجمه فخرالدین شوشتری, چاپ پرتو , ۱۳۵۹
- ۱۰- طباطبایی, علامه محمدحسین, تفسیرالمیزان, مترجم, سیدمحمدباقر موسوی همدانی, چاپ بیست و یکم , ۱۳۸۵
- ۱۱- عزیزی , عباس , نهج البلاغه موضوعی , نرم افزار دیجیتالی کتاب
- ۱۲- فراهانی فرد, سعید, اقتصاد اسلامی, چاپ اول, انتشارات کانون اندیشه جوان, دفتر سی و دوم, ۱۳۸۹
- ۱۳- قرشی, سیدعلی اکبر, قاموس قرآن, چاپ ۱۵, قم , ۱۳۸۶
- ۱۴- کرمی, محمد مهدی و محمد پورمند, مبانی فقهی اقتصاد اسلامی, چاپ اول, ۱۳۸۰, چاپ مهر
- ۱۵- محمدی ری شهری, محمد, میزان الحکمه, ویرایش دوم, قم, ۱۳۸۵

- ۱۶- محمدی ری شهری، محمد، منتخب میزان الحکمه، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم، دارالحديث، ۱۳۸۳
- ۱۷- مطهری، استاد شهید مرتضی، نظری به نظام اقتصادی اسلام، چاپ پنجم، انتشارات صدرا، ۱۳۷۴
- ۱۸- مطهری، استادمرتضی، قیام و انقلاب، چاپ بیستم، مهر، ۱۳۷۸
- ۱۹- مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، نرم افزار جامع التفاسیر
- ۲۰- منتخبی از گفتارهای شیرین شهید مطهری، مقدمه سیر های مطالعاتی، اداره کل کتابخانه های استان یزد